

ПЪРВИ КОНТАКТИ НА ИСЛЯМА С БАЛКАНСКИТЕ НАЦИИ

Некхат Ибрахими

СЪДЪРЖАНИЕ

• Въведение.....	2
• Исторически и социални условия на Балканите.....	3
• Фактори, направили Исляма реалност на Балканите.....	5
• Религиозни фактори.....	5
• Морални фактори.....	6
• Културни и интелектуални фактори.....	7
• Политически и икономически фактори.....	7
• Социални фактори.....	8
• Как ислямските нации си проправили път до Балканския полуостров.....	9
• Търговски отношения.....	10
• Военни и политически отношения.....	11
• Мисионери и миграция.....	13
• Заключение.....	14
• Библиография.....	14
• За автора.....	16

ВЪВЕДЕНИЕ

Ислямската цивилизация е доминираща сила в голям брой нации от Атлантическия океан на запад до Индокитай на изток и от Западна и Централна Африка на юг до Централна Азия на север, обхващайки и Балканския полуостров в Югозападна Европа. Тя е абсорбирала разнообразни „малки“ цивилизации на много различни нации и ги е представила в нови морални и духовни измерения.

Много трудно можем да определим коя нация е направила най-много за формирането, развитието и разпространението на ислямската цивилизация по света. Все пак арабите имат честта да са първите, които разпространяват откровението на Бог – Корана – но те не са били сами. Персите, берберите, монголите и османците също са дали огромен принос.

Колкото се отнася до Балканския полуостров, османците изиграват жизнено важна роля за разпространяването на Исляма. Въпреки това, би било голяма грешка ислямската цивилизация на Балканите да се класифицира като „турска“, защото цялото материално и културно развитие е постигнато чрез Ислям – цялостен начин на живот – заедно с другите балкански нации, особено албанската и босненската.

Много е важно да се отбележи, че балканските нации са имали сериозни търговски, политически и военни връзки с мюсюлманите. Размяна на длъжностни лица, миграции на отделни хора и на цели групи са в основата на техните силни отношения.

Но взаимоотношенията между балканските нации и Османската империя са били много по-дълги и интензивни в сравнение с другите мюсюлмани и са продължили от края на 14^{ти} век до Балканската война през 1912 година.

Връзките между балканските нации (особено албанците) и арабите са съществували много дълго (дори от преди християнската епоха) и арабите са изиграли огромна роля за появата на албанския и босненския феномен (т.е. бързото приемане на Исляма). Но въпреки тези факти, темата никога не е била обект на задълбочен анализ от никоя институция или лице.

Природата на проблема е много комплексна, защото нейните социологически, етнически, културни, политически и идеологически аспекти са силно преплетени. Политически предразсъдъци и погрешни предположения се приемат като „верни исторически факти“ и са станали част от официалната позиция относно Исляма.

И за това трябва да се хвърли светлина върху истината. Трябва да бъде използван нов подход, свободен от всякакви предразсъдъци, свързани с религия, политика, икономика и културни аспекти на предислямския феодален живот на балканските нации и особено на албанците.

Историците и мюсюлманите, които са се отнесли сериозно и са проучили предосманския период, са много малко. Сред албанците това са М. Тернава, С. Ризай, М. Муфаку, Х. Калеша, Е. Цабей и др., а сред босняците това са М. Ханджич, М. Ханджияхич и др.. Жалко е, че голяма част от важната литература на ориенталската история все още не е разгледана от нашите учени, просто защото е написана основно

на арабски, турски и персийски. Спешно трябва да се направи превод на тези документи.

В тази „малка“ книжка, която е доразвита версия на статията ми в *Таквин* от преди около 10 години, ще предоставя някои наскоро открити факти от историята на балканските нации (особено албанската), събрани от няколко източника и подредени в конструктивна и обективна форма. Не претендирам, че съм включил всичко, така че изследването продължава. Не успях да се консултирам с много значителна литература, изключително важна за тази книга, която съм събирал между 1987 и 1992 година, защото тя ми беше конфискувана от сръбската полиция и никога не ми беше върната обратно.

Все пак гледам на тази книга като на първата искра, която ще даде силен тласък на бъдещи, по-задълбочени изследвания. Съществуването на Ислям и мюсюлмани на Балканския полуостров за не по-малко от 13 века трябва да бъде разбрано правдиво и без никакви предразсъдъци.

1. ИСТОРИЧЕСКИ И СОЦИАЛНИ УСЛОВИЯ НА БАЛКАНИТЕ

Тази книга обхваща периода от време от началото на покръстването на Балканите до завладяването им от Османската империя през 14^{ти} век. Събитията, които са се случили през това време, са били много важни и са оказвали влияние чак до 14^{ти} и 15^{ти} век, а именно бързото приемане на Исляма от албанците и от други нации на полуострова. Така че, за да бъде разбрано бързото приемане на Исляма от балканските нации, е много важно да бъдат разгледани историческите, социалните и религиозните условия на Балканите – първо на илирите, а после на славяните.

Илирите, които се заселили между река Дунав и Адриатическо море, са били езичници, въпреки това, християнството се утвърждавало лека полека. През 313 година с Указа от Милан, Римската империя приема християнството за официална религия и населението на Балканите било подложено на силен натиск да я приеме.

Римляните влезли в Илирия главно през Солун на юг, бреговете на Адриатическо море на запад и Далмация на северозапад. По това време се появили първите християнски общности сред илирите.

Инвазията на германските племена между 4^{ти} и 6^{ти} век (Остроготи, Визиготи, Хуни и др.) причинило рухването на Римската империя през 476 година. В края на 5^{ти} и началото на 6^{ти} век прабългарите и славяните започнали да атакуват Византийската империя и да навлизат в нея от север. Инвазията на славяните продължила от 6^{ти} до 7^{ти} век, завършвайки с постоянното им заселване между река Дунав и Егейско море.

Според изследването на Е. Петрович, автохтонното население (илирите), заварени от славяните в днешна източна Сърбия, не било романизирано (т.е. християнизирано), като дава имената на хората и местностите за доказателство.

За този период е било характерно институционализирането на Християнската религия и появата на силни връзки между нея и управляващите феодали. Трудните

социални и икономически условия, които последвали, активизирали силно тази дейност.

По това време в Илирия, както и на много други места, трудната икономическа ситуация и духовната незадоволеност прокарали пътя на много нови доктрини, като някои от тях били против институционализираната Християнска религия. Малки секти като манихейство, арианизъм и др. се появили навсякъде – факт, който не се харесвал на Църквата, която предприела строги мерки. Дори и по-късни периоди са били характеризирани със същите условия.

През 9^{ти} век Византийската империя проявила интерес към Балканския полуостров и успяла да поеме контрол върху по-голямата част от днешна Албания. Въпреки това, нашествието на славянските племена и особено на сърбите се оказало голям проблем за империята.

С. Хил отбелязва, че в края на 9^{ти} век прабългарите били завладели източна Албания и били много близо до пристанищния град Дуръс, а С. Демирай твърди, че Прабългарите владеели по-голямата част от днешна Албания между 815 и 1018 година. Прабългарите били в „златния си период“, когато били управлявани от Симеон (893-927). Тогава дори и Косово било управлявано от тях. Така през 11^{ти} век Албания била бойно поле на войните между Византия и Прабългарите и съсипана от страхопочитания Васил II, който отново завзел Албания. Но през 11^{ти} век имало много въстания, като например тези през 1040, 1043, 1070, 1078, 1080 година и т.н..

През 1054 година вътрешно-християнски междусобици довели до разделянето на Косово на две части: Източно Косово попаднало под влиянието на православните християни, а Западно Косово под влиянието на католиците.

Този хаос продължал до 1347 година, когато сърбите при управлението на Стефан Душан завладяват цяла Албания и изтласкват Римската и Византийската империи. Все пак Косово е било под сръбско управление и по-рано. Всички историци се съгласяват, че сърбите са се заселвали в Косово от 12^{ти} до 14^{ти} век, когато са нахлули в Звечани, Гякова, Пея, Дреница, Лапи и др., но не са открити следи от тях от по-ранни периоди.

Различните нашественици, религиозните противоречия между християните и другите, религиозните противоречия между католици и православни християни до голяма степен влошили ситуацията в Илиро-Албания.

След смъртта на Стефан Душан сръбското кралство било обречено и феодалите основали малки независими княжества. Албанците се възползвали от случая и формирали три независими княжества: Княжество Арта в южна Албания; Княжество Дуръс в централна Албания и Княжество Шкодра в северна Албания, което е било най-голямото.

От друга страна, когато се стигнало до отхвърляне на християнството, се появили богомилите (предшественици на днешните босняци). Те мигрирали към Балканския полуостров към 10^{ти} век и се заселили в източните му части (Румелия, днешна Румъния). Техните религиозни вярвания били силно повлияни от юдеизма и манихейството. Това е причината, те са били преследвани от сърбите между 12^{ти} и 14^{ти}

век, поради която богомилите се преселили на запад (днешна Босна). Те са били считани за еретици и от православната, и от католическата църква.

2. ФАКТОРИ, НАПРАВИЛИ ИСЛЯМА РЕАЛНОСТ НА БАЛКАНИТЕ

Първите следи от ислямска цивилизация на Балканския полуостров датират от преди средновековния период. Първите мюсюлмани на Балканите са от времето на нашествието на славяните, които не били християни (те си имали собствена славянска религия). Босненският учен М. Хаджияхич казва: Това е истина, защото има факти, които я подкрепят и първата поява на християни на Балканите може да е съвпаднала с появата на първите мюсюлмани по същите земи.

Стратегическата географска позиция на Балканския полуостров е принудила населението му (особено албанците) да пътува и да установява контакти с много други нации и особено тези от Егейско море и Близкия Изток. Историците и археолозите са заключили, че населението на Балканите е имало интензивни търговски връзки с други народи. Балканските нации са имали достъп до Пътя на коприната, който свързва Европа с Китай и Персия. Освен че са пътували по суша, те са пътували и по море, осъществявайки политически, икономически и военни връзки.

Преди да се потопим по-дълбоко, анализирайки как ислямската цивилизация е достигнала до Балканския полуостров, е нужно да разгледаме факторите, които са направили възможно приемането на Исляма от балканските нации. Природата на факторите е различна, но все пак всеки фактор има своето влияние.

2.1 Религиозни фактори

В историята на албанците, както и в историята на другите балкански нации, този фактор е бил пренебрегван, когато е ставало дума за анализиране на проникването на Исляма на Балканския полуостров. Но въпреки трудностите, нужно е да се види какво предлага Исляма в лицето на Християнството, Манихейството или езичеството, та се е стигнало до ранното му приемане от някои балканджии.

Ислямът ясно обяснява Бог и каква е мисията на хората на земята. Ислямът, освен духовните аспекти, регулира и всекидневния живот на хората – всяко действие трябва да е в съответствие със законите на Бог.

Ислямът, чрез Корана, предоставя нови духовни и материални алтернативи. Ислямът предоставя монотеизъм и безвремеви закон (*шеруат*), и многото му задължения са помагали и обогатявали човешкия род като наместник на Бог на земята.

Европейският историк Ставрианос отбелязва че, „самата религия е била основния фактор за бързото и широко приемане на Исляма“. Християнството представя само някои ограничени духовни догми, докато Исляма е начин на живот, в който влиза и духовността.

Ислямът ревностно учи на монотеизъм чрез многото си пророци. Все пак с течение на времето монотеистичните идеи са деградирани. Ислямът обръща този процес, проповядвайки единството на Бог, чрез многото предписания в Корана, отнасящи се към тази тема.

Противоречив елемент в християнската религия е божественото възприемане на Иисус Христос. Исторически факт е, че божествеността на Христос е „продукт“ на по-късни периоди. Идеята за Христос като „Бог-човек“ е включена в християнската догма през 451 година, въпреки че някои християнски секти все още отказват да го признаят.

Примерът на пророка Мухаммед е бил от голяма важност за повлияване на хората. Тези, които искат да бъдат перфектен син или дъщеря, съпруг или съпруга, баща или майка или перфектни владетели, би трябвало да следват неговия пример. Самият Коран определя Мухаммед като най-добрия модел за подражание. Това е различно при Иисус, който през своя къс живот не оставя модел за подражание на хората.

Много други аспекти на християнските догми, като първородния грях, безбрачието и др., са против човешката натура. Тези аспекти, както и некомпетентните и неграмотни християнски духовници, накарали хората да се държат безразлично към Християнството и в последствие приели Исляма.

2.2 Морални фактори

Моралните ценности играят важна роля при формирането на обществото и Ислямът им определя много важна роля. Моралните ценности са основата в лоялността към Бог и се изразяват чрез всекидневните действия.

Алтуристичното мото на мюсюлманите – първо се погрижи за брат си, после за себе си – дава напълно ново значение на човешките отношения. Всичко е базирано на любов, хармония, справедливост и др. Коранът напълно премахва бариерите между расите, цветовете и езиците.

Ислямът прави реалност вечния закон „повеляване на доброто и порицаване на лошото“. Коранът и пророкът Мухаммед ни дават много наставления относно този аспект. Този нов елемент прави живота на мюсюлманите по-завършен, креативен и значим. Всяко действие на мюсюлманина е част от Исляма и Бог не само, че насърчава изразяване на вярата чрез молитви, а и чрез действия. Разказите на великия ислямски пътешественик Ибн Батута са пример за това. През 1333 година той посещава Мала Азия и хвали гостоприемството на мюсюлманите, живеещи там.

От друга страна, християнската догма е ограничена само до личните духовни аспекти на живота – Християнството никога не е проповядвало морални правила, които да се отнасят за обществото като цяло. Поради тези причини Християнството изгубило позиции при появата на Исляма.

2.3 Културни и интелектуални фактори

Ислямът е религия, която не признава митология и суеверия. Всъщност тя е опростена и рационална религия, която поощрява знанието и ученето. Бог е направил ученето най-първо задължение на човечеството и поради този фундаментален принцип, ислямската цивилизация се е развивала успешно 14 века.

Мюсюлманите никога не разрушавали, както монголците в Багдад, или християните в Испания, или кръстоносците в Близкия Изток, или римляните в Илирия и Гърция, но те абсорбирали и защитавали всичко положително, което намирали в предшестващите ги цивилизации.

М. Асад – добре познат ислямски учен, казал, че Ислямът е „нова, усъвършенствана цивилизация, използваща културното наследство, което Европа е забравила.“

В историята на Исляма никога не е имало прецеденти като тези с Г. Бруно, Н. Коперник, Г. Галилей и др. Астрономията, химията, медицината, физиката и др. никога не са били разглеждани като зло познание, а като съкровище, което трябва да се увеличава всеки ден. Ислямът никога не е разделял познанието на религиозно и нерелигиозно. Пророкът Мухаммед сам е окуражавал хората да правят всичко възможно, за да увеличават познанието.

Комбинирането на Исляма с познанието накарало хората да се отнасят позитивно към него и евентуално да го приемат.

2.4 Политически и икономически фактори

Много хора са се опитвали да представят Исляма като религия без собствени политически и икономически принципи. Това е било правено, за да може Ислямът да се постави на същата позиция като Християнството и други религиозни учения.

Все пак, Ислямът проповядва чисто нова идея относно човешките взаимоотношения, в която няма място за национализъм, класово деление, духовенство и др. Единствената цел на Исляма е да се създаде теокрация, засягаща взаимоотношенията на човечеството и Бог, и установяване на демокрация, засягаща взаимоотношенията само между самите хора.

В основата на ислямската политическа система е залегнала идеята за наместничество – върховната сила е при Бог. Равнопоставеност пред закона е друг основен принцип на ислямската политическа система и дори носителят на най-висшия сан в обществото – халифът – не може да заобиколи това правило.

Друг принцип на ислямската политическа система е напътствията, които тя дава при разглеждането на държавните работи, т.е. вечният закон на Бог – *шерията*. Всичко трябва да бъде съобразявано със закона на Бог и някои практики на Пророка Мухаммед. Освен това, принципа на демокрацията е жизнено важен. Всички държавни решения трябва да бъдат вземани от съвет (*шура*).

Всички човешки права (свобода на словото, свободното придвижване, правото на гласуване и кандидатстване, правото на образование и др.) са производни на горните принципи.

От друга страна, политическите репресии, които Византийската империя предприема на Балканите, нещо, което разгледахме в първа глава, са една от основните причини за появата на Исляма на Балканския полуостров. Победите, които мюсюлманите печелят в битките с Византийската и Персийската империя са имали голямо психологическо влияние и са помогнали за разпространяването на Исляма.

Но освен политическия аспект, Ислямът придава важност и на икономическия аспект на живота – справедливите начини за придобиване на печалба, справедливите принадлежности и умереното харчене. В икономическата система на Исляма, всеки трябва да припечелва по честен и справедлив начин.

Концептът за наместничеството важи и при икономическата система на Исляма. Всичко, което съществува на земята, принадлежи на Бог, а човекът е само „временен потребител.“ Ислямът се бори за равност между хората, а това не означава равна собственост, а еднакви възможности.

За да постигне това, Ислямът предписва няколко механизма: *зекят*, задължителна и незадължителна *садака*, закони за наследството, инстанциите *уааф*, *джизя* и др. Всички тези механизми имат важна роля в консолидирането на ислямската икономическа система.

На много места в Корана се забраняват експлоатацията, монополизирането, лихварството и др., и дори в някои от традициите (*хадит*) на Пророка Мухаммед.

2.5 Социални фактори

Когато установили контакт с балканските нации, християни или езичници, мюсюлманите видели трудните условия, в които те живели. Многото различни владетели – Римската империя, Византийската империя, прабългарите и сърбите – били създали социален хаос. Мюсюлманите донесли чисто нов подход към социалния живот на балканските нации.

Бог създал човечеството от една двойка (един мъж и една жена) и това е основата на ислямския подход към обществото като цяло.

За разлика от другите религиозни и философски принципи, Ислямът не е базиран на определено място на раждане, националност или език. Ислямът признава всичкото това разнообразие и се опитва да заеме позицията на обединяващ фактор над него. Самият Пророк Мухаммед, в обръщението му през последното му поклонничество в Мека (*хадж*), посъветвал хората да осъществяват справедливи социални връзки без никакви предразсъдъци.

Ислямът отхвърля несправедливите изкуствени критерии и чрез задължителните стълбове на религията – засвидетелстване за единството на Бог, петте молитви, говеенето, задължителната милостиня и поклонението – установява

чувство за социална равнопоставеност.

За да анализираме по-дълбоко социалния аспект на Исляма и за да го илюстрираме, можем да разгледаме ролята на жената. Факт е, че тя се приема като жизненоважна част от семейството.

Жената, било то дъщеря, съпруга или майка, има важна роля и е смятана за равнопоставена със своя съпруг във всяко отношение. В семейството тя е източник и учи на любов, искреност, любезност и възпитава младото поколение. В Корана тази тема е засягана на много места, както и в хадисите.

Но в Християнството има какво да се иска относно отношението към жената. Тя бива третирана като инструмент на дявола за унищожаване на хората.

Робството бил друг аспект, който Ислямът се опитал да регулира и евентуално да го премахне напълно. Нито Християнството, което всъщност е благословило робството, нито другите философски доктрини не са проповядвали срещу него. Но в Исляма се задължава освобождаването на роб при престъпване на някои забрани и дори се окуражава забраняването на робството напълно. За това се споменава на много места в Корана и в хадисите на Мухаммед.

Вземайки предвид всички тези фактори – религиозни, морални, културни, интелектуални, политически, икономически, социални – и най-важно промените, които Ислямът донесъл, е лесно да се разбере защо Ислямът е бил приет с лекота от балканските нации.

3. КАК ИСЛЯМСКИТЕ НАЦИИ СИ ПРОПРАВИЛИ ПЪТ ДО БАЛКАНСКИЯ ПОЛУОСТРОВ

Как ислямската цивилизация си проправила път до Балканския полуостров е много сложен проблем и решаването му изисква многоизмерен анализ. За нещастие, много исторически факти, касаещи Исляма на Балканския полуостров са били „забравени“ и дори унищожени. Това се дължи на указвания векове наред натиск от сръбските и европейските историци и от техните политически организации. Почти всяка кникага, посветена на историята на Исляма, би подчертала тази точка. Един добър пример е статията на Р. Дочи, в която той нарича покръстването на албанците през средновековието „просперитет“, забравяйки разрухата и варварщината на нашествениците. От друга страна, появата на Исляма, която той свързва с османското нашествие, я оприличава като „съдбоносен ден“ за албанците.

Дори и след ислямските учени има субективизъм. Те често виждат появата на Исляма под много тесен „ислямски“ ъгъл. Това е разделило учените на две противопоставени групи: тези, които очернят всичко ислямско и тези, които идеализират всичко ислямско. За това е нужно да се проведе едно изследване, лишено от национални симпатии и религиозен фундаментализъм. Единствено така можем да научим историята такава, каквото е била, а не каквато ни се иска да е била.

Обръщайки се към уместната литература, бихме могли да заключим, че двата

начина, по които се е разпространявал Исляма са: (1) военните експедиции, изпратени за разширяване на ислямската държава и (2) убедителността на ислямското учение, довело до доброволното му приемане от хората.

До толкова, до колкото се отнася до балканските нации, преобладаващите исторически доказателства показват, че военните кампании са изиграли маловажна роля за разпространението на Исляма. От тук следва, че проповядването на Исляма е факторът, изиграл критична роля за приемането му от хората. Самият Коран заявява, че „нема принуда във вярата“ и така дава на хората чувство на свобода за първи път от векове. Известният албански писател С. Фрашери отбелязва: „Освен използването на военна сила за разпространяване на Исляма, съществува и друг начин за неговото разпространение без да се стига до инвазии и оръжия, който често е пренебрегван от историците.“ Т. Арнълд смята това за важен факт и го споменава в книгата си.

Гледайки назад в историята е много лесно да се досетим кой начин е изиграл най-важна роля за разпространението на Исляма – военната сила или проповедите. В повечето случаи мюсюлманските армии само отваряли „вратата“ на ислямската цивилизация да се представи и евентуално хората, за да видят разликата.

Ислямската цивилизация влязла на Балканите основно от запад чрез контактите с Андалусия (Испания), от юг чрез Средиземно море и Сицилия и от североизток през Унгария. Обаче, тази книга не се наема със задачата да открие от къде е дошъл Ислямът, а по-скоро е ангажирана с отговаряне на въпроса как е станало това.

Въпреки, че доказателствата са малко, след сериозен анализ, отговорът на горния въпрос – как се е появил Ислямът на Балканския полуостров – ще бъде най-накрая даден.

След направеното изследване са установени три начина, по които ислямската цивилизация е стъпила на Балканския полуостров. Следва да ги разгледаме по отделно.

3.1 Търговски отношения

Развитието на ислямската цивилизация и на самите мюсюлмани е зависело от развитието на търговията. Произвежданите стоки са били най-често търгувани със съседните държави, но въпреки това, търговците често пътували до по-далечни и непознати страни. Точно това е причината, поради която търговията между Европа и Близкия Изток посредством Средиземно море е процъфтявала през 9^{ти} век. В тази търговия най-дръзки от европейците са били тези от Флоренция, Венеция, Пиза, Генуа, Франция и Каталуня. Европейските търговци пък достигали до Далечния Изток посредством Египет и Сирия.

Илиро-албанците установили търговски отношения с арабските и турските нации не само чрез пристанищните си градове на Адриатическо море, но и чрез провинциалните региони на Балканите. Такива силни връзки били установени още от праисторически времена и били поддържани до преосманската и османската епоха.

Арабските златни и сребърни монети, намерени край Поточи близо до Мостар – днес град в Босна и Херцеговина – датират от времето на Маруан II (744 – 750), са доказателство за търговските отношения между мюсюлманите и балканските народи – първо албанците, а по-късно славяните.

Пристанищните градове на Адриатическо море като Дубровник, Тивари, Улкини, Дурса, Валона, Химера и др., както и гръцките и южноиталианските градове са били средища на търговията. През 12^{ти} век добре познати мюсюлмански историци и пътешественици като Ал-Идрис и Ибн Хаукали разказват в детайли за социалната и политическата ситуация на тези места. Те също така описват пътя от Егейско море, минаващ по долината на река Вардар до бреговете на Адриатическо море.

Обикновено италианските търговци пътували по море, докато мюсюлманите предпочитали да пътуват по суша. Търговците от Венеция и Флоренция редовно пътували до Истанбул и Галата. Добре познати са и керваните от Дубровник до Истанбул и обратно.

Такива силни търговски връзки са оказали огромно влияние върху балканските нации. Освен купуването и продаването, което било главната цел на пътуването, търговците донесли много нови идеи и промени. Това се засилило, когато мюсюлманите се установили в някои укрепени пристанищни градове. Първите мюсюлмански колонии се появили. Въпреки, че са били много малки в началото, те се разраснали и станали силни.

3.2 Военни и политически отношения

Бързото развитие на мюсюлманската общност (*умма*) е довело до експанзия във всички посоки. През 634 година мюсюлманите вече атакували границите на Византийската империя и направили първия опит за завоюване на Константинопол (днешен Истанбул). Няколко години по-късно, през 717-718 година мюсюлманите под командването на Маслама обградили Константинопол, но не успели да го превземат. По време на тази експедиция, мюсюлманската армия успяла да проникне до Адрианопол (Одрин, днес Едерне) и Салоника (Солун). Това е първият контакт на мюсюлманските армии с балканските нации. Те също построили джамия в Галата, известна като Арабската джамия. Това довело до установяване на първите арабски (т.е. мюсюлмански) колонии в Константинопол и Солун.

Освен мюсюлманите, славяните също основали малки колонии във Византийската империя. През 664 година в битката при Севастопол група от 2000 славяни се била на страната на арабите срещу Византия.

Между 717 и 741 година имало кървав конфликт между две православни християнски секти: тези, които били против иконите, скулптурите и др. и тези, които ги почитали. Тези, които били против иконите, помолили мюсюлманите за помощ, тъй като Ислямът забранява иконите и идолопоклонничеството.

През 9^{ти} век намеренията на арабите относно Балканския полуостров станали по-директни. Това се подразбира, тъй като те завладели Крит през 823 година,

Сицилия през 827 година, както и някои части от южна Италия. Балканският полуостров бил следващата цел.

През 840-841 година мюсюлманите завладели Таранто (Италия) и предприели походи до Балканите, нахлувайки в Будва, Котор, Роси и Риека. Те дори обсадили Дубровник за 15 години, но не успели да го превземат. По това време илиро-албанците осъществяват първите си контакти с мюсюлманските армии. Те продължили да атакуват Балканите до 1023 година, когато изгубили контрол върху южна Италия.

Следите на тази нова цивилизация могат да се открият навсякъде. Близко до катедралата Трогир има релеф на арабин с *тюрбан*, което е доказателство за установен контакт. Има и две гробници на араби, което означава, че те са живели там за известно време.

До началото на 14^{ти} век арабското присъствие на Балканите изчезнало, но други мюсюлмански племена от Мала Азия хвърлили мерак на полуострова. През 1307 година тюркски племена под ръководството на Малик и Халил стъпили на Балканите като част от Каталунската дивизия и достигнали до Света гора.

Инвазията на печанегите било от голямо значение. Има противоречия относно датата на това събитие: някои твърдят, че те пристигнали през 8^{ми} век, а други смятат, че това се случило през 9^{ти} и 10^{ти} век. Изглежда първата хипотеза е по-акуратна, тъй като те се появили по времето на независимите феодални държави, което се случило през 8^{ми} век. Т. Арнълд отбелязва, че печанегските племена емигрирали от бреговете на река Урал и се заселили в днешна Македония.

Но най-важното е, че печанегите са били мюсюлмани. Те били известни още като „Исмаилити“. Някои автори ги описват като истински „варвари“, които атакували и грабели целия полуостров. Но това не бива да ни кара да пренебрегваме факта, че те са били мюсюлмани.

От друга страна, инвазията на мюсюлманите в Испания отворила нова глава в отношенията им с Балканските нации. Някои славянски племена, особено словенците и хърватите, били в добри отношения с испанските мюсюлмани. В кралския двор на Хакеми (791 – 822) имало 2000 телохранители от хърватски произход. Такъв голям брой охранители показва, че двете страни са имали интензивни отношения.

Тези военни контакти прераснали и в политически. Мюсюлманите били в добри отношения с населението на балканите. През 856 година сръбския крал Михаил III изпратил пратеник до халифа Мутауакил бин Рашид от династията на Абасидите, за да уреди среща с цел религиозен дебат.

През 922 година българският цар Симеон I изпратил посланик до халиф Ал-Муктадир от династията на Абасидите, за да предаде съобщение, че иска той и семейството му да приемат Исляма.

Добре известно е и че халиф Харун ал-Рашид е имал контакти с европейските владетели. Той изпратил пратеник до сръбския крал Карл Велики с цел установяване на дипломатически отношения.

Хърватският владетел Тимослав бил в добри отношения с халиф Абдурахман III

и дори двамата си разменяли подаръци. Абдурахман III бил изпратил пратеници до славянските владетели, за да обсъдят бъдещите им отношения.

Европейците, включително и балканските нации, поддържали продължителни контакти с мюсюлманите – Фатимидите (969 – 1171), Айюбидите (1171 – 1250) и Мамелюците (1250 – 1517) – поради различни причини, една от които е търговията.

Като цяло виждаме славяните на страната на мюсюлманите срещу Римската и Византийската империи. Все пак връзките им с илиро-албанците по-късно ще обединят военните и политическите играчи на Балканите. В началото тези отношения са били сърдечни, но това се променило бързо.

Изглежда илиро-албанците никога не са имали военни и политически контакти, но това не е вярно. Имало е много контакти между тях, но илиро-албанците били управлявани от чужденци – римляни, византийци и сърби – което означава, че те никога не са били идентифицирани като политическа единица.

3.3 Мисионери и миграция

Може би най-важният фактор, довел до бързото разпространение на Исляма на Балканите, е мисионерството и миграцията на различни групи хора. Има сведения, че пътешественици и теолози са достигнали до всяка част на полуострова векове преди османлиите и изиграли важна роля при проповядването на Исляма. Това е било улеснено от факта, че мюсюлманите са контролирали много територии около Балканите (южна Италия, някои гръцки острови, Мала Азия и др.) и от нашествията на мюсюлманските армии.

Може би най-важната от миграциите е тази на група турски мюсюлмани, които се заселили в южна Унгария (близо до границата с Византийската империя) и някъде в близост до Охридското езеро (почти в центъра на полуострова). Това са били евентуално първите компактни селища на мюсюлмани на полуострова.

Тези турски племена, които мигрирали към полуострова, принадлежали към ислямската секта *дервиши*. Те били преследвани от основната ислямска секта – *суннитите* – и били принудени да напуснат. Те дошли преди османската инвазия, а лидерът им бил Сари Салтеку.

Известният историк Х. Иналчик казва, че след много трудности, 40 турски семейства от сектата на *дервишите* се заселили на Балканския полуостров през 1261 година.

Все пак те били сами. През 1291 година мюсюлманско семейство от Халеб, Сирия, се заселило в Млик – село в Косово. То било наричано семейство Ал-Ага и си построило джамия. Това е може би най-старата джамия в Косово и на нея все още е изписано кой и кога я е построил.

Руският цар Теофил накарал много мюсюлмани да емигрират, когато се бил в Мала Азия. Те се заселили в поречието на река Вардар и са били известни като „вардарските турци“.

Присъствието на мюсюлмани на Балканския полуостров станало толкова силно, че християнските кралства вече не можели да ги толерират. Много кръстоносци преминали през полуострова и буквално ги унищожавали. Това се случило през 13^{ти} век, а българите и сърбите са много горди с това, че са защитавали Християнството. От тук се подразбира за голямата омраза между мюсюлмани и славяни.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Тази книга все пак не представлява цялостно проучване на въпроса. Все пак тя хвърля малко светлина върху истината. Мюсюлманите са живели на Балканския полуостров много по-рано, от колкото се предполагаше преди. Първите им следи са от 8^{ми} век.

Техните възвишени религиозни вярвания накарали местните да ги приемат открито. Все пак късогледите и прагматични политици от европейските християнски кралства, чувствайки че губят почва, отвърнали със сила – основата на бъдещата европейска политика била поставена. Никога повече няма да има толкова чистосърдечни отношения между мюсюлмани и християни в Европа.

Преследванията, на които били обект мюсюлманите под управлението на християните през 13^{ти} и 14^{ти} век, повлияли ужасно много на балканските нации. За това се наблюдава толкова рязко приемане на Исляма от местните, след като османските армии завладели полуострова през 14^{ти} век.

Да се надяваме, че тази книга ще доведе до по-дълбок и по-добър анализ за в бъдеще.

БИБЛИОГРАФИЯ

Abdulati, H. (1995). *Struktura familjare në islam*. Shkup.

Al-Hamawi, Y. (1906). *Mujemu-l-Buldan*. Cairo.

Arnold, T. (1990). *Povijest islama – historijski tokovi misije*. Sarajevo.

Asad, M. (1994). *Islam na raspa?u*. Zagreb.

Asad, M. (1990). *Put u Meku*. Sarajevo.

Azizusamed, U. (1992). *Islami dhe krishterizmi*. Prizren.

Beci, B. (1994). Marrëdhëniet e hershme shqiptaro-sllave në dritën e të dhënave të dialektologjisë sonë historike. In *Shqiptarët e Maqedonisë*, Shkup.

Benkovi?, ?. (1982). Bogumilstvo i islamizacija. *Argumenti*, 2, p. 234.

Christon, P. K. (1995, April 1). Dardania. *Bujku*, p. 7.

Çabej, E. (1977). *Studime gjuhësore*. Prishtinë.

Demiraj, S. (1994). *Gjuhësi ballkanike*. Shkup.

- Dessuki, M. K. (1976). *Al-Dewletu-l-uthmaniyetu we-l-masaletu-sh-sharkiyah*. Cairo.
- Dikëm, S. M. (1994). *Studime mbi historinë e shtetit osman*. Shkup.
- Djozo, H. (1976). *Islam u vremenu*. Sarajevo.
- Doçi, R. (1994). *Iliro-shqiptarët dhe serbët në Kosovë*. Prishtinë.
- Frashëri, S. (1989). *Përhapja e islamizmit*. Prizren.
- Gams, A. (1979). *Biblija i društvo*. Novi Sad.
- Gjini, G. (1986). *Skopsko-Prizrenska biskupija kroz stole?a*. Zagreb.
- Hadri, A. (1973). *Historija e popullit shqiptar për shkollat e mesme*. Prishtinë.
- Hadrijihi?, M. (1977). *Islam i muslimani u Bosni i Hercegovoni*. Sarajevo.
- Hadrijihi?, M. (1982). Neki pojavni oblici islamiske civilizacije u nas. *Argumenti*, 2, p. 212.
- Halili, A. (1995, November 13). Xhamia e Mlikut ndër më të vjetrat në Kosovë. *Bujku*, p. 2.
- Hill, S. (1995, May 19). Aspekte të Shqipërisë mesjetare para pushtimit turk. *Bujku*, p. 13.
- Ibrahimoviq, M. (1985). Veprimtaria detare tregtare e anijeve ulqinake gjatë shekullit XVII deri në fund të shekullit XIX. *Koha*, 2, pp. 203-215.
- Imam Nawawi, *Riyadu-s-Salihin*. Shkup.
- Inalcik, H. (1995). *Perandoria osmane, periudhe klasike 1300-1600*. Shkup.
- Korkut, B. (1969). *Arapski dokumenti u dr?avnom arkivu u Dubrovniku*. Sarajevo.
- Krasniqi, M. (1994, July 16). Toleranca fetare – tipar i karakterit dhe traditës së shqiptarit. *Bujku*, p. 2.
- Mufaku, M. (1990). *Shqiptarët në botën arabe: Shekulli XVIII – fillimi I shekullit XX*. Prishtinë.
- Mawdudi, A. A. (1995). *Sistemi i jetës në islam*. Shkup.
- Nakvi, A. M. (1994). *Islami dhe nacionalizmi*. Tetovë.
- Petrovi?, E. (1964). *Istoria poporuli romin oglindit in toponimie*. Zagreb.
- Pirraqu, M. (1991). Shkaqet e kalimit në islam të shqiptarëve. *Përparimi*, 2, p. 186.
- Qutb, S. (1993). *Islami – fe e ardhmërisë*. Shkup.
- Rexhepi, F. (1996). Kultura arabo-islame në Ballkan para ardhjes së turqve. *Dituria islame*, 76, p. 36.
- Rrahimi, S. (1969). *Vilajeti i Kosovës më 1878-1912*. Prishtinë.
- Rrahimi, S. (1986). *Gjurmime historike të Rilindjes Kombëtare*. Prishtinë.
- Sehug-Wille, C. (1978). *Bizant i njegov svijet*. Rijeka.
- Selman, E. S. (1984). *El-istirab fi Jugoslafiya*. Baghdad.
- Selmani, A. (1995, August 1). Shqiptarët e Egjiptit. *Hëna e re*, p. 31.
- Selmani, A. (1994). *Qytetërimet dhe gjeografija*. Shkup.

Seton-Watson, H. (1980). *Nacije i države*. Zagreb.

Stipčević, A. (1990). *Ilirët: Historija, jeta, kultura, dhe simbolet e kultit*. Prishtinë.

Šukrić, N. (1989). *Povijest islamske kulture i civilizacije*. Sarajevo.

Tërnavë, M. (1995). *Popullsia e Kosovës gjatë shekujve XIV-XVI*. Prishtinë.

Turčinović, J. (1973). *Katolička crkva u južnoslovenskim zemljama*. Zagreb.

Çivojinović, M. (1980). Concerning Turkish assaults on Mount Athos in the 14th century. *Prilozi za orijentalnu filologiju*, 30, pp. 501-515.

Ushaku, R. (1981). *Kërkime filologjike*. Prishtinë.

ЗА АВТОРА

Нексхат Ибрахими е роден на 10 јуни 1959 година в Опие, Призренско – Косово. Той е роден в семейство със силни ислямски традиции. След като завършва основното си образование в родното място, завършва средното си образование в медресето „Алаудин“ в периода 1974 – 1979 година. Завършва Факултета за ислямска теология към Сараевския университет през 1984 година.

Бил е назначен да работи в Призрен в регионалния офис на Косовската мюсюлманска общност. Нексхат Ибрахими е написал няколко книги и статии. Огромната му интелектуална активност е наградена, когато колегите му го избират за председател на Косовската общност на ислямските учени. Всички тези действия са накарали сърбите да предприемат мерки.

Той е бил арестуван няколко пъти и в момента излежава присъда. Той е женен и е баща на две деца.